ARAPÇADA EMİR KİPİ

الأمر

Arapçada emir kipi, Türkçedekinden farklı olarak, emrin olumlu ve olumsuz oluşuna göre ikiye ayrılır. Olumlu emir "emir", olumsuz emir ise "nehiy" olarak adlandırılır. Ayrıca Türkçede dilek istek kipi olarak adlandırdığımız üçüncü şahıslara yönelik zaman kipi Arapçada yine olumlu veya olumsuz oluşuna bağlı olarak "emir" ve "nehiy" biçiminde adlandırılır. Bu yüzden emre veya nehye muhatap kişinin durumuna bağlı olarak Arapçada emir kipi; emr-i hâzır, nehy-i hâzır, emr-i gâ'ib, nehy-i gâ'ib biçiminde dört gruba ayrılır.

Emr-i Hâzır

Emr-i hâzır, ikinci şahıslara, yani karşımızdakine dönük emir kipidir. Bu bakımdan Türkçede "emir kipi" olarak adlandırılan kipin tam karşılığıdır.

Türkçede fiilin mastar ekinden arınmış hâli emir kipini oluştururken (git-mek: git, gibi), Arapçada sülâsî fiillerde emr-i hâzır kipi, fiilin ilgili şahsa ait muzâri çekiminden elde edilir. Dolayısıyla emr-i hâzır için şu ayrık özne zamirlerine ait muzâri fiiller kullanılmaktadır:

أنْتَ، أنْتُما، أنتم

أنْتِ، أنْتُما، أنْتُنّ

Arapçada sülâsî bir fiilden emr-i hâzır elde etmek için şu yol izlenir:

1. Fiilin, ilgili şahsa ait muzârisi alınır. (Biz burada ikinci tekil eril şahsa yönelik emr-i hazır kipini bulalım. Fiilimiz كَتَبَ 1. kalıptan olduğu için muzârisi يَكْتُبُ dur. Burada ilgili şahsın muzârisi أَنْتَ تَكْتُبُ dur.)
2. Fiilin başındaki muzâraat harfi atılır.(Bu durumda fiilimizin başındaki ت muzâraat harfini atıyoruz ve geriye كْتُبُ kısmı kalıyor.)
3. Baştaki muzâraat harfini attıktan sonra ardından gelen harf okunmuyorsa, yani sükûn ile harekeliyse:
   a. Bu harfi okuyabilmek için fiilin başına bir elif harfi getirilir. Bu elifi harekelemek için aynu'l-fiilin harekesine bakılır. Aynu'l-fiil damme ile harekeliyse elif damme ile; damme ile harekeli değil ise elif kesra ile harekelenir.
   b. Muzâraat harfini attıktan sonra ardından gelen harf okunabiliyorsa, yani harekeliyse başa elif getirilmez.
4. Son olarak fiilimizin sonu cezm edilir: أُكْتُبْ

يَكْتُبُ ← (أنتَ) تَكْتُبُ ← كْتُبُ ← أُكْتُبُ ← أُكْتُبْ

أَنْتَ تَكْتُبُ *sen yazıyorsun* anlamındayken; أَنْتَ أُكْتُبْ *sen yaz* anlamına gelir.

Gerek emir kipleri, gerekse nehiy kipleri meczûm olmak zorunda olduklarından, "cezm"in ve "cezm alâmetleri"nin ne olduğunun iyi bilinmesi önem taşımaktadır.

Emr-i hâzır bulma kuralını, ikinci şahsa ait diğer formlar üzerinde de uygulayacak olursak, şöyle bir sonuç elde ederiz (Kural gereği düşürülecek olan nûn harfleri kırmızı ile gösterilmiştir):

أَنْتُما تَكْتُبانِ ← أُكْتُبا

أَنْتُمْ تَكْتُبونَ ← أُكْتُبوا

أَنْتِ تَكْتُبينَ ← أُكْتُبي

أَنْتُما تَكْتُبانِ ← أُكْتُبا

أَنْتُنّ تَكْتُبْنَ ← أُكْتُبْنَ

Bu sonucu, emr-i hâzır kipinin çekim biçimi olarak şu şekilde düzenleyebiliriz:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ أُكْتُبوا Sizler yazınız	أَنْتُما أُكْتُبا Siz ikiniz yazın	أَنْتَ أُكْتُبْ Sen yaz	Muhâtab
أَنْتُنّ أُكْتُبْنَ Sizler yazınız	أَنْتُما أُكْتُبا Siz ikiniz yazın	أَنْتِ أُكْتُبي Sen yaz	Muhâtaba

Bir fiilin emr-i hâzırını doğru olarak bulabilmek için o fiilin aynu'l-fiilinin muzârideki harekesini, bir başka ifadeyle hangi kalıptan olduğunu bilmemiz gerektiğini de unutmayalım. Örneğin,

"جَلَسَ fiili ikinci kalıptandır. Emr-i hâzır çekimini yapınız?" şeklinde bir soru ile karşılaştığımızda ilk olarak fiilimizi muzâriye çevirecek, daha sonra ilgili şahsın muzârisini alacağız. Burada جَلَسَ fiilinin muzârisi يَجْلِسُ, ilgili şahsın muzârisi ise أَنْتَ تَجْلِسُ *sen oturuyorsun*'dur. Buradan *–otur* anlamında emr-i hâzır elde etmek için fiilin başındaki muzâraat harfini atıyoruz. Kalan kısmı "cim"in sükûn ile harekeli olması dolayısıyla okuyamadığımız için fiilin başına bir elif getiriyoruz. Elifi harekelerken aynu'l-fiilin harekesine bakıyoruz. Burada aynu'l-fiilimizin harekesi damme olmadığı için elifi kesra ile harekeliyoruz. Son olarak fiilimizin sonunu cezm ediyoruz ve اِجْلِسْ emir fiilini elde ediyoruz.

يَجْلِسُ ← (أَنتَ) تَجْلِسُ ← جْلِسُ ← اِجْلِسُ ← اِجْلِسْ

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ اِجْلِسوا Sizler oturunuz	أَنْتُما اِجْلِسا Siz ikiniz oturun	أَنْتَ اِجْلِسْ Sen otur	Muhâtab
أَنْتُنّ اِجْلِسْنَ Sizler oturunuz	أَنْتُما اِجْلِسا Siz ikiniz oturun	أَنْتِ اِجْلِسي Sen otur	Muhâtaba

Şimdi de 3. kalıptan bir fiil olan (فَتَحَ - *açtı*) fiilinin emr-i hâzırını bularak çekelim. Fiilimiz 3. Kalıptan olduğu için muzâride aynu'l-fiilin harekesi fethadır: يَفْتَحُ

يَفْتَحُ ← (أَنتَ) تَفْتَحُ ← فْتَحُ ← اِفْتَحُ ← اِفْتَحْ

Burada elifi harekelemek için aynu'l-fiilin harekesine baktık. Damme olmadığını görünce elifi kesra ile harekeledik. Sülâsî fiillerin emr-i hâzır kiplerinde elifin hiçbir zaman fetha ile harekelenmeyeceğini unutmuyoruz.

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ اِفْتَحُوا Sizler açınız	أَنْتُما اِفْتَحا Siz ikiniz açın	أَنْتَ اِفْتَحْ Sen aç	Muhâtab
أَنْتُنَّ اِفْتَحْنَ Sizler açınız	أَنْتُما اِفْتَحا Siz ikiniz açın	أَنْتِ اِفْتَحِي Sen aç	Muhâtaba

Şimdi de emr-i hâzır ile başlayan birkaç fiil cümlesinin i'râbını yapalım:

أُكْتُبْ الدّرسَ فِي الصّفِّ! (Dersi sınıfta yaz!)

أُكْتُبْ : Emr-i hâzır, ikinci şahıs tekil, eril, meczûm, cezm alâmeti sükûn, fâ'ili gizli zamir (أَنْتَ).

الدّرسَ : Mef'ûlun bih, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

فِي : Harf-i cer

الصّفِّ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

اِجْلِسا تَحْتَ الشَّجَرةِ! (-İkiniz- ağacın altına oturun!)

اِجْلِسا : Emr-i hâzır, ikinci şahıs, ikil, meczûm, cezm alâmeti nûn harfinin düşürülmesi, fâ'ili bitişik zamir olan *elifu'l-isneyn* (ا).

تَحْتَ : Zarf, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha, aynı zamanda muzâf.

الشَّجَرةِ : Muzâfun ileyh, mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

أُطْبُخْنَ الطّعامَ لَنا! (Bize yemek pişirin!)

أُطْبُخْنَ : Emr-i hâzır, fâ'ili bitişik zamir olan *nûn-u nisve* (ن) . Buradaki nûn, zamir olduğu için hiçbir zaman düşmez.

الطّعامَ : Mef'ûlun bih, mansûb, nasb alâmeti sondaki fetha.

لَنا : لِ : Harf-i cer, نا : mahallen mecrûr, çünkü zamir.

Nehy-i Hâzır

Nehiy sözcüğü Arapçada yasaklama anlamındadır. Nehy-i hâzır, ikinci şahsa yönelik olumsuz emir demektir. İlgili şahsa ait muzâri fiilin başına nehiy lâ'sı (لا الناهية lâ en-nâhiye) getirilerek yapılır. Nehiy lâ'sı, başına geldiği muzâri fiili cezm eder, nehiy lâ'sı ile nefiy lâ'sını birbirinden ayıran tek özellik de budur. Nefiy lâ'sı, hatırlanacağı üzere, başına geldiği muzâri fiilin i'râbında hiçbir değişiklik yapmayıp sadece anlamı olumsuza çevirirken, nehiy lâ'sı başına geldiği muzâri fiili cezm eder ve anlamı olumsuz emre çevirir.

Şimdi yine (كَتَبَ) fiilini kullanarak nehy-i hâzır çekimini görelim:

Çoğul (Cem')	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
أَنْتُمْ لا تَكْتُبوا Sizler yazmayınız	أَنْتُما لا تَكْتُبا Siz ikiniz yazmayın	أَنْتَ لا تَكْتُبْ Sen yazma	Muhâtab
أَنْتُنَّ لا تَكْتُبْنَ Sizler yazmayınız	أَنْتُما لا تَكْتُبا Siz ikiniz yazmayın	أَنْتِ لا تَكْتُبي Sen yazma	Muhâtaba

Şimdi de nehy-i hâzırla kurulan bir cümlenin iʿrâbını yapalım.

لا تدْخُلْ إلى البَيْتِ! (Eve girme!)

لا : Lâ en-nâhiye, muzâri fiilin başına gelir, onu cezm eder ve anlamını olumsuz emre çevirir.

تَدْخُلْ : Muzâri fiil, ikinci şahıs, tekil, eril, başındaki *lâ en-nâhiye*'den dolayı meczûm, cezm alâmeti sükûn, fâʿili gizli zamir (أَنْتَ).

إلى : Harf-i cer

البَيْتِ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

لا تَذْهَبوا إلى الحديقة! (Bahçeye gitmeyin!)

لا : Lâ en-nâhiye, muzâri fiilin başına gelir, onu cezm eder ve anlamını olumsuz emre çevirir.

تَذْهَبوا : Muzâri fiil, ikinci şahıs, çoğul, eril, başındaki *lâ en-nâhiye*'den dolayı meczûm, cezm alâmeti nûn harfinin düşürülmesi (*hazfu'n-nûn*), fâʿili bitişik zamir olan *vâvu'l- cemâʿa* (و).

إلى : Harf-i cer

الحديقةِ : Mecrûr, cer alâmeti sondaki kesra.

Öğrenme Çıktısı

3 Arapça fiilleri emr-i hâzır ve nehy-i hâzır formlarına çevirebilme

Araştır / Tekrarla 3

خَرَجَ fiili birinci kalıptandır. Emr-i hâzır ve nehy-i hâzırının çekimini defterinize yazınız.

İlişkilendir / Karşılaştır

Kur'ân-ı Kerîm'in ilk vahiy ayetleri olan " 'Alak Sûresi" ilk iki ayetinde ve "Zuhruf Sûresi" 70. ayette bulunan emr-i hâzırları tespit ediniz.

Anlat / Paylaş

Arapça öğrenen arkadaşlarınızla birlikte farklı kalıplardan fiilleri küçük kâğıtlara yazınız, her biriniz rast gele bir kâğıt alıp üzerinde yazan fiilinin emri hâzırını ve nehy-i hâzırını söyleyiniz.